

Савіцька С. І., кандидат економічних наук, асистент кафедри обліку, оподаткування та технологій електронного бізнесу, Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: 0000-0003-1739-3536

e-mail: ovcharss15@gmail.com

Фугело П. М., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: 0000-0002-2166-0206

e-mail: ole18@meta.ua

Аналіз впливу пандемії коронавірусу на надходження до державного бюджету України

Анотація. У статті досліджено формування дохідної частини державного бюджету, проаналізовано виконання податкових надходжень: надходження до загального фонду державного бюджету, митні надходження, відшкодування податку на додану вартість, надходження від єдиного соціального внеску. Проаналізовано стан виконання планових показників доходів у розрізі їх складових на державному рівнях. Досліджено динаміку формування доходів державного бюджету за січень-квітень 2016-2020 років. У процесі аналізу визначено найбільш проблемні статті надходжень до державного бюджету, та статті, де було мобілізовано більше доходів, ніж передбачалося. Визначено основні макроекономічні чинники падіння доходів до бюджетів. Досліджено прогнози експертів Міжнародного Валютного Фонду, Світового банку, Інституту економічних досліджень щодо впливу пандемії на ВВП та економіку країни в цілому. Поточні макроекономічні умови свідчать про можливість для країни подолання цієї рецесії з меншими втратами, ніж під час попередніх рецесій, які супроводжувалися також валютними та банківськими кризами.

Ключові слова: державний бюджет; надходження; формування; пандемія; коронавірус; аналіз.

Savitska Svitlana, PhD in Economics, Assistant of the Department of Accounting, Taxation and E-Business Technologies, State Agrarian and Engineering University in Podilya, Kamyanets-Podilsky, Ukraine

Fugelo Pavlina, PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems, State Agrarian and Engineering University in Podilya, Kamyanets-Podilsky, Ukraine

Analysis of the Influence of the Coronavirus Pandemic on Arrivals in the State Budget of Ukraine

Abstract. Introduction. The spread of global coronacrisis led to the introduction of quarantine in most developed countries, has already led to a significant drop in economic activity. Today, a significant part of economic activity is blocked in the world. Ukraine is no exception. During the quarantine period, in order to overcome the pandemic and the global crisis, the Ukrainian economy will shrink, business activity, consumption and employment have decreased, problems have arisen with the formation of the budget revenues, and affects the stability of Ukraine's public finances. Tax revenues occupy an important place in the country's budget revenues, occupy the largest share in the structure of budget revenues, which in turn affects the socio-economic development of the state, and is also one of the instruments of state regulation of the economy.

Purpose. The main purpose of the article is to analyze tax revenues to the State budget during the pandemic, to identify urgent problems in this area of taxation.

Results. The state of fulfillment of planned income indicators in the context of their components at the state level is analyzed. The authors investigated the formation of the state budget revenues for the period January-April 2019-2020, analyzed the implementation of tax revenues: revenues to the general fund of the state budget, customs revenues, reimbursement of value added tax, receipts from a single social contribution. The dynamics of the formation of state budget revenues for January-April 2016-2020 is investigated. In the process of analysis, the most problematic articles of revenues to the state budget were identified, and those where more income was mobilized than anticipated. The main macroeconomic factors of falling revenues to budgets are determined. The forecasts of experts of the International Monetary Fund, the World Bank, the Institute for Economic Research and the impact of the pandemic on GDP and the country's economy as a whole have been studied.

Conclusions. The current macroeconomic conditions indicate that the country is able to overcome this recession with less losses than during previous recessions, which were also accompanied by currency and banking crises.

Keywords: state budget; revenues; formations; pandemic; coronavirus; analysis.

JEL Classification: E64, E69, H21, H61.

Постановка проблеми. Економічний і соціальний розвиток країни та її регіонів забезпечується за рахунок бюджетних ресурсів. Тому головним завданням держави є збалансування бюджетних доходів і видатків, оскільки значне перевищення видатків над доходами призводить до економічної кризи, зростання державного боргу, дефіцитів бюджетів усіх рівнів тощо. Проблеми з формуванням дохідної частини бюджету в умовах пандемії коронавірусу, блокування економічної діяльності в країні та впливу на економіку України численних зовнішніх шоків посилюють наявні загрози для стабільності державних фінансів України. Тому дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України на часі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах нестабільності економічних систем проблеми формування достатнього обсягу доходів бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливої гостроти. Досліджували податкові надходження та систему оподаткування країни Т. Богдан [5], Т. Городецька [10], Д. Заха [9], С. Кулицький [6], В. Кравчук [9], В. Мовчан [9], М. Нечипоренко [8], А. Поровай [10] та інші.

Формулювання цілей дослідження. Головною метою цієї роботи є аналіз податкових надходжень до Державного бюджету в умовах пандемії коронавірусу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пандемія коронавірусу COVID-19, що охопила світ, створила ряд загроз для розвитку української економіки. У зв'язку з цим на початку квітня були ухвалені зміни до Закону України про Державний бюджет на 2020 рік, які передбачають значне розширення дефіциту – 7,5% з 2,1% ВВП. Доходи

зменшено на 11% у порівнянні з попереднім законом, видатки збільшено на 7%, у тому числі через необхідність вжиття заходів для протидії поширення пандемії коронавірусу, підтримки підприємництва і вразливих верств населення. Такі дії призведуть до дуже значного збільшення дефіциту бюджету (табл.1).

Параметри бюджету на 2020 рік приведено у відповідність до нових макроекономічних умов. Доходи державного бюджету затверджені у 2020 р. в розмірі 975,83 млрд грн (зокрема 855,4 млрд грн за загальним фондом), видатки – 1,27 трлн грн (за загальним фондом – 1,14 трлн грн) [4].

Доходи передбачувано зменшені за рахунок податкових надходжень (на 145 млрд грн або на 15,7% у порівнянні з попереднім законом) через зниження номінального ВВП, обсягів імпорту товарів, перегляду в бік зниження припущень стосовно ціни природного газу, як на зовнішніх, так і на внутрішньому ринках (що впливає на формування планів з надходжень рентної плати).

Видатки збільшено на 82,4 млрд грн насамперед через створення Фонду боротьби з поширення COVID-19 (на загальну суму 64,7 млрд грн) та розширення програм соціальної допомоги для пом'якшення впливу кризових явищ для вразливих верств населення та підтримку підприємництва. Зокрема передбачено доплати до заробітної плати медпрацівникам, надання грошової підтримки особам похилого віку, компенсації з часткового безробіття [2].

Проведемо аналіз формування доходів державного бюджету за січень-квітень 2016-2020 рр. (рис. 1). Так, у 2017 році спостерігаємо зростання доходів державного бюджету у порівнянні з аналогічним періодом 2016 року.

Таблиця 1 Основні параметри державного бюджету, млрд грн

	2020		Відхилення від Закону I		% річна зміна		% ВВП (за прогнозом НБУ)	
	Закон I	Закон II	млрд грн	%	Закон I*	Закон II**	Закон I	Закон II
Доходи	1095,6	975,8	-119,7	-10,9	9,7	-2,3	25,5	24,6
Податкові надходження, у т. ч.	926,5	781,1	-145,4	-15,7	15,9	-2,3	21,6	19,7
ПДФО	129,4	110,8	-18,5	-14,3	17,7	0,8	3,0	2,8
ППП	118,9	98,2	-20,7	-17,4	11,0	-8,3	2,8	2,5
Рентна плата	55,3	32,5	-22,8	-41,2	18,4	-30,4	1,3	0,8
Акцизний податок	141,0	128,5	-12,4	-8,8	14,3	4,2	3,3	3,2
Акцизний податок з вироблених товарів	87,8	75,2	-12,7	-14,4	24,7	7,5	2,0	1,9
Податок на додану вартість	446,3	379,2	-67,1	-15,0	17,9	0,1	10,4	9,6
ПДВ з вироблених товарів з урахуванням відшкодування	96,8	75,4	-21,4	-22,1	8,8	-15,2	2,3	1,9
ПДВ з ввезених товарів	349,5	303,8	-45,7	-13,1	20,6	4,8	8,1	7,7
Неподаткові надходження та інші доходи	169,0	194,7	25,7	15,2	-14,9	-1,9	3,9	4,9
Видатки (включно кредитування)	1191,9	1274,2	82,4	6,9	10,4	18,1	27,8	32,1
Сальдо (- дефіцит)	-96,3	-298,4	-202,1	-	-	-	-2,2	-7,5

* Закон I – Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», редакція від 03.04.2020 р.

** Закон II – Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», від 13.04.2020 р.

Джерело: [1, с.26]

У 2017 році у порівнянні з іншими досліджуваними роками спостерігаємо один з найвищих темпів приросту доходів загального фонду державного бюджету (43%) на противагу іншим рокам (2018 – 2%; 2019 – 9,46%; 2020 – (-2,59%)). У січні-квітні 2020 році сформувалася негативна динаміка формування доходів державного бюджету.

Доходи державного бюджету у квітні 2020 року становили 103,81 млрд грн, що на 11,6% менше за план

і на 7,1% нижче за квітень 2019 року. Загальний фонд держбюджету у квітні отримав 90,94 млрд грн, що на 15,7% менше за плановий показник і на 12,6% нижче від торішнього рівня за аналогічний період. За даними Державної казначейської служби України [3], держбюджет у січні-квітні недовиконаний за доходами на 11,6%, за цей період надійшло 314,98 млрд грн, що на 7,7 млрд грн або на 2,4% менше ніж за січень-квітень 2019 року.

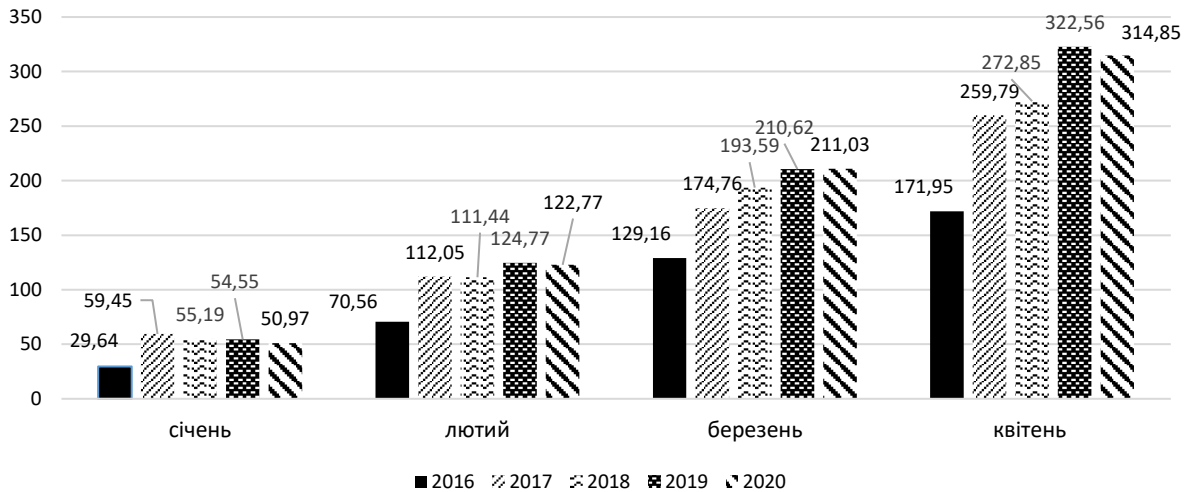


Рисунок 1 – Динаміка доходів державного бюджету України, млрд грн

Джерело: побудовано за даними [2]

За загальним фондом надійшло 274,12 млрд грн, що на 13,9% менше за планові показники та на 8,2 млрд грн (2,9%) менше за аналогічний період 2019 року. Митні надходження у квітні становили 19,55 млрд грн, відхилення від плану становило 36,4%, від торішнього показника – на 22,7%.

За чотири місяці митні надходження сягнули 84,84 млрд грн, це на 26,7% нижче за очікуваний рівень і на

16% менше за січень-квітень 2019 року (табл.2). Податкові надходження у квітні становили 26,68 млрд грн, що на 16,2% менше за планові та на 6,9% нижче за рівень минулого року. За підсумками чотирьох місяців 2020 року податкові надходження становили 137,51 млрд грн, що на 7,8% нижче за план, але на 9,9% вище за показник за січень-квітень-2019 р.

Таблиця 2 Виконання Державного бюджету України, млрд грн

	Факт за січень-квітень 2019 р.	План за січень-квітень 2020 р.	Факт за січень-квітень 2020 р.	Відхилення			
				до відповідного періоду минулого року		до плану	
				+/-	%	+/-	%
Загальний фонд							
Податкові органи (збір)	182,34		189,0	6,66	103,6		
відшкодування ПДВ	-57,19		-51,45	5,74	90,0		
надходження (сальдо)	125,14	149,17	137,51	12,37	109,9	-11,66	92,2
Митні органи	100,95	115,76	84,84	-16,11	84,0	-30,92	73,3
Всього по податкових та митних органах	226,1	264,93	222,35	-3,75	98,3	-42,58	83,9
Інші міністерства та відомства	6,35	50,5	48,85	42,51	769,7	-1,65	96,7
у тому числі НБУ	47,60	42,72	42,72	-4,88	89,8	0,0	100,0
Реверсна дотація****	2,25	2,92	2,92	0,67	129,8	0,0	100,0
ВСЬОГО ЗАГАЛЬНИЙ ФОНД (сальдо)	282,3	318,34	274,13	-8,17	97,1	-44,21	86,1
ВСЬОГО СПЕЦІАЛЬНИЙ ФОНД	40,27	38,03	40,86	0,59	101,5	2,83	107,4
у т. ч. власні надходження бюджетних установ	12,15	13,88	18,81	6,66	154,9	4,93	135,5
ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ (сальдо)	322,56	356,38	314,98	-7,58	97,7	-41,40	88,4

Джерело: побудовано за даними [3]

Відшкодування податку на додану вартість (ПДВ) у квітні 2020 року становило 12 млрд грн, що на 184 млн більше ніж у 2019 році. У січні-квітні цього року бюджетне відшкодування ПДВ становило 51,45 млрд гривень. Загалом план за податковими та митними органами у квітні недовиконаний на 26,1%, за чотири місяці недовиконання сягнуло 16,1%.

Надходження від єдиного соціального внеску (ЄСВ) минулого місяця становили 22,59 млрд грн, що на 3,8% вище за квітень-2019, а за три місяці цей показник зріс на 8,5% – майже до 92 млрд грн.

Найбільш проблемними статтями надходжень до державного бюджету в I кварталі 2020 року стали: ПДВ з імпортованих в Україну товарів (недонадходження становили 19,1 млрд грн або 24,2% від планового показника); рентна плата за користування надрами для видобування природного газу (5,2 млрд грн або 59,7%); рентна плата за користування надрами для видобування природного конденсату (0,1 млрд грн або 18,5%); акцизний податок з вироблених в Україні товарів (недонадходження – 2,3 млрд грн або 15,2%);

Водночас до бюджету було мобілізовано більше доходів, ніж передбачалося, від податку на прибуток підприємств – перевиконання плану на 1,2 млрд грн або на 3,6%; акцизного податку з ввезених на митну територію України товарів (0,4 млрд грн або 56,7%); чистого прибутку державних і комунальних унітарних підприємств і дивідендів на акції господарських товариств з часткою державної та комунальної власності (0,2 млрд грн або 18,6%) [3,5].

Основними макроекономічними чинниками падіння доходів до бюджетів України слід вважати: скорочення обсягів виробництва у промисловості (на 5,1% в I кварталі 2020 до I кварталу 2019 року) та збільшення у структурі ВВП частки галузей з низьким податковим коефіцієнтом; погіршення фінансового стану експортерів, внаслідок гальмування світового попиту і зниження цін на сировинні товари (в I кварталі 2020 р. світові ціни на металопродукцію зменшилися в середньому на 15%); зниження світових цін на природний газ і нафту, що зменшували суми сплати ПДВ, рентних платежів, відрахувань прибутку до бюджету; несприятлива динаміка імпорту товарів і послуг, що впливало на суми надходжень від ПДВ і ввізного мита (у січні-лютому 2020 р. обсяги імпорту були на 2,6% нижчими ніж у січні-лютому 2019 р.); подальше скорочення реальних обсягів грошової маси М3, що проявляється як дефіцит ліквідності в реальному секторі та спонукає платників податків до раціонування грошових виплат, в т. ч. і на користь держави; повільніше зростання середньої заробітної плати, ніж було враховано в показниках бюджету на 2020 рік. [5]

Експерти прогнозують, що український ВВП впаде сильніше, ніж світовий – на 4,2% [6]. Згідно із консенсус-прогнозом, складеним Міністерством розвитку економіки, споживання впаде на 3%, імпорт – на 12,2%, експорт – на 7,9%, промислове

виробництво – на 6,1%, сільськогосподарське – на 1,1%. Інфляцію на 2020 р. експерти прогнозують на рівні 7%, на 2021 р. – 5,9% [7].

Світовий банк прогнозує падіння ВВП України на 3,5%. Його аналітики вважають, що пандемія коронавірусу спричинить раптове сповільнення економічної активності в Україні відповідно до сценарію, який передбачає спад епідемії у другій половині 2020 року. Однак експерти Світового банку говорять, що невизначеність прогнозу висок [8].

Згідно з прогнозом МВФ, який представлений у Світовому економічному звіті, у 2020 р. очікується спад ВВП України на 7,7% за підсумками поточного року. При цьому вже у 2021 р. МВФ прогнозує відновлення української економіки на 3,6%. У фонді прогнозують зростання споживчих цін на 4,5% у 2020 р. і на 7,2% у 2021 р. [6].

Згідно з економічним прогнозом Німецької економічної команди (GET) у співпраці з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) економіка України значно постраждає від наслідків пандемії. ВВП скоротиться на 7% у 2020 році в результаті впливу на економіку зовнішніх та внутрішніх шоків (базовий сценарій). Перед пандемією очікувався приріст ВВП на 3%. За песимістичним сценарієм, який передбачає триваліші карантинні заходи в Україні та сильніші зовнішні шоки, економіка зменшиться навіть на 11,2%. Попри сильні шоки, економічний спад буде все ж таки меншим, ніж під час фінансової кризи у 2009 році. Це зумовлено якісною макроекономічною політикою попередніх років, яка збільшила стійкість економіки та створила простір для використання підтримуючих заходів монетарної та фіскальної політики. Стабільність державних видатків підтримує економіку, попри зниження податкових надходжень, у той час як Україна вже незабаром має підписати нову угоду з МВФ. Додаткову підтримку для економіки забезпечують зниження облікової ставки Національним банком України та гнучкий обмінний курс [9].

У поточному році очікується суттєвий фіскальний імпульс для економіки: структурний дефіцит розшириться, оскільки з метою протидії негативним наслідкам кризи для економіки уряд наростить дефіцит СЗДУ до близько 8% ВВП. Будуть профінансовані заходи з підтримки бізнесу та населення в умовах, коли сповільнюється ділова активність, знижується зайнятість і податкові надходження у бюджет, а іноземні інвестори залишають ринки, що розвиваються. За оцінками НБУ, вплив таких фіскальних заходів на зростання ВВП оцінюється у близько 2 відсоткових пункти.

Висновки. Проблеми з формуванням дохідної частини бюджету вкрай актуальні як з точки зору виконання соціальних функцій держави, так і забезпечення умов економічного зростання країни. На сьогоднішній є проблеми з економічним падінням і потрібні дії які зможуть мінімізувати його глибину, й

будуть орієнтовані на максимально швидкий вихід із кризи. Пом'якшення монетарної політики сприятиме зменшенню негативних наслідків кризи, проте до моменту скасування карантинних обмежень не може бути визначальним стимулом для відновлення економіки та споживчої активності.

Тривалий період макроекономічної стабільності створює можливість проводити стимулюючу політику та згладжувати негативні шоки. Проте зважаючи на погіршення настроїв на світових фінансових ринках, критично важливою є нова програма співпраці з МВФ,

яка забезпечить додаткові ресурси для подолання наслідків пандемії. У нинішніх надзвичайних умовах Україна повинна віднайти тонкий баланс між реагуванням на гострі соціально-економічні виклики і забезпеченням боргової стійкості. Досягнення цього балансу потребує покращення якості державного регулювання і дієвості правових інституцій, підвищення ефективності державних витратів і використання всіх резервів для підтримки дохідної частини бюджету.

Література:

1. Інфляційний звіт. Національний банк України. Квітень. 2020 р. с.25. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4 (дата звернення: 02.05.2020).
2. Зведений бюджет України. Міністерство фінансів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/2020/> (дата звернення: 29.04.2020).
3. Інформація: виконання Держбюджету України за доходами, надходження до місцевих бюджетів та ЄСВ. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2020-5?v=5e1c363005730> (дата звернення: 30.04.2020).
4. Доходи держбюджету у квітні-2020 недовиконані на 11,6%. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/659737.html> (дата звернення: 02.05.2020).
5. Богдан Т. Доходи державного бюджету як індикатор проблем у економіці країни. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/456858_dohodi_derzhavnogo_byudzhetu_yak.html (дата звернення: 01.05.2020).
6. Кулицький С. Проблеми розвитку економіки України, обумовлені пандемією коронавірусу COVID-19 у світі, та пошук шляхів їх розв'язання. *Україна: події, факти, коментарі*. 2020. № 9. С. 47-53.
7. Консенсус-прогноз «Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії». URL: <https://bit.ly/2RMntq7>. (дата звернення: 28.04.2020).
8. Нечипоренко М. ВВП України під ударом епідемії: чому настільки різняться прогнози. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3007281-vvp-ukraini-pid-udarom-epidemii-comu-nastilki-riznatsa-proгнози.html> (дата звернення: 02.05.2020).
9. Заха Д., Мовчан В., Кравчук В., Економічний вплив пандемії Covid-19 на Україну. Аналітичне дослідження. URL: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/GET_UKR_PS_01_2020_ua.pdf (дата звернення: 01.05.2020).
10. Городецька Т.Е. Поровай А.С. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). С.243-247.

References:

1. Inflation report (2020). National Bank of Ukraine. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4
2. The consolidated budget of Ukraine (2020). Ministry of Finance. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/2020/>.
3. Information: the implementation of the state budget of Ukraine by income, revenues to local budgets and ERUs. State Treasury Service of Ukraine. Retrieved from: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2020-5?v=5e1c363005730>
4. State budget revenues in April 2020 were underfulfilled by 11.6%. Retrieved from <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/659737.html>
5. Bohdan, T. State budget revenues as an indicator of problems in the country's economy. Retrieved from: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/456858_dohodi_derzhavnogo_byudzhetu_yak.html
6. Kulytskyi, S. (2020). Problems of economic development in Ukraine caused by the pandemic of the coronavirus COVID-19 in the world, and the search for solutions. *Ukraina: podii, fakty, komentari*, 9, 47-53. [in Ukrainian]
7. Consensus forecast "Ukraine in 2020-2021: the consequences of the pandemic". Retrieved from: <https://bit.ly/2RMntq7>.
8. Nechiporenko, M. Ukraine's GDP under the impact of the epidemic: why are the forecasts so different. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3007281-vvp-ukraini-pid-udarom-epidemii-comu-nastilki-riznatsa-proгнози.html>
9. Zakh, D., Movchan, V., Kravchuk, V. The economic impact of the Covid-19 pandemic in Ukraine. Analytical research. Retrieved from: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/GET_UKR_PS_01_2020_ua.pdf
10. Horodetska, T. E. & Porovai, A. S. (2017). Analysis of tax revenues in the budget revenue system. *Molodyi vchenyi*, 2(42), 243-247 [in Ukrainian].

